

CONTRIBUȚII LA DEFINIREA CONFLICTULUI SOCIAL ȘI JURIDIC

Gheorghe Iancu*

Abstract

Conflicts are social phenomena, with strong implications on issues such as the protection and the promotion of human rights. The legal methods and means for the prevention and the resolution of conflicts are negotiation, mediation, arbitration and conciliation. The new Civil Code and the new Civil Procedure Code lay down that mediation and arbitration are among the institutions they make use of, while the conciliation procedure is the foundation of the Advocate of the People's activity.

Keywords: Conflict, mediation, arbitration, conciliation, Advocate of the People, human rights, new Civil Code, new Civil Procedure Code

Résumé

Le conflit est un phénomène social avec des implications fortes pour protéger et promouvoir les droits de l'homme. Les moyens juridiques et les méthodes de prévention et de résolution des conflits sont la négociation, la médiation, l'arbitrage et de conciliation. Dans le Nouveau Code civil et le nouveau Code de procédure civile la médiation et le arbitrage sont entre les institutions. La procédure de conciliation est basé sur l'activité de l'Ombudsman.

Mots-clés: Les conflits, la médiation, l'arbitrage, la conciliation, le médiateur, les droits de l'homme, le nouveau Code civil, le Code de procédure civile.

În general, conflictul este un fenomen social, care poate fi definit fie ca „opozitia dintre indivizi și grupuri, pe baza intereselor competitive, a identităților diferite și a atitudinilor care se deosebesc”¹, fie ca „o luptă între valori și revendicări de statusuri, putere și resurse în care scopurile oponentilor sunt de a neutraliza, leza sau elimina rivalii”². În acest context apare întrebarea dacă conflictul social este rațional, constructiv și funcțional sau irațional, patologic și disfuncțional. Răspunsul îl găsim în sfera literaturii juridice, care analizează noțiunea de conflict în strânsă legătură cu domeniul sociologic, economic, istoric, psihologic, politologic etc.

Terminologic, cuvântul „conflict” vine din cuvântul latinesc „conflictus” care înseamnă

„reciprocă lovire cu forță” și implică dezacorduri și fricțiuni între membrii unui grup social, interacțiune în vorbire, emoții și afectivitate. Ca urmare, conflictul apare ca o *consecință naturală a diversității*. În opinia noastră, conceptul de conflict presupune neconcordanțe de opinii, de atitudini sau neînțelegeri între două sau mai multe părți (oameni, grupuri sociale, popoare, state etc.), care ar trebui să fie soluționate într-o anumită modalitate reglementată sau nu. Cu alte cuvinte, diversitatea conflictelor este asumată de faptul că „drepturile omului (...) sunt o limbă comună a tuturor oamenilor”³.

Între funcțiile conflictului pot fi enumerate cele care prin funcționarea lor creează posibilitatea reducerii sau a eliminării probabilității apariției altor conflicte, mai puternice; posibilitatea creșterii inovației prin sprijinirea găsirii unor noi modalități și mijloace de a privi lucrurile, noi modalități de a gândi și

* Prof. univ. dr., Avocatul Poporului.

¹ J. Schelemberg, *Conflict Resolution: Theory, Research, Practice*. New York: State University of New York Press., 1996, p. 8.

² L. A. Coser, *Continuities in the Study of Social Conflict*, New York, Free Press., 1967, p. 8.

³ A se vedea Documentul UNESCO 19C/4, p. 7, al. 11-22.

noi atitudini, precum și cele prin care se dezvoltă sensul coeziunii, al existenței prin intermediul creșterii încrederii între oameni și oportunitatea de a se măsura puterea și viabilitatea relaționării între oameni.

Cu alte cuvinte, constatăm că ne aflăm în fața unei legături de cauzalitate între partea subiectivă și cea obiectivă a noțiunii de conflict, respectiv între exprimarea emoțiilor și satisfacerea nevoilor. Distingem din această definiție necesitatea clasificării conceptului de conflict pe categorii, specifice fiecărui tip de știință, și anume: dreptul, doctrina religioasă, sociologie, filosofie, politologie, psihologie, artă militară, medicină și farmacie etc. Dacă în drept categoria de conflict poate îmbrăca trei aspecte, respectiv litigiu, proces sau chiar neaș conflict, în celelalte științe acesta se prezintă sub singura sa formă, adică cea de dezacord. În drept, spre exemplu, există conflictele de diverse feluri între statele suverane care pot genera războaie, iar în dreptul constituțional, conflictele juridice de natură constituțională pot apărea între autoritățile publice și se soluționează de regulă de către jurisdicțiile constituționale.

Literatura de specialitate clasifică tipologia conflictului în **conflictul scop**, când se doresc rezultate diferite de persoane diferite; **conflictul afectiv**, care apare atunci când există sentimente diverse și diferite sau emoții incompatibile între ele; **conflictul comportamental**, care apare atunci când o persoană sau un grup social face ceva care este de neacceptat pentru ceilalți.⁴

De-a lungul timpului ideea de conflict a fost analizată atât din perspectiva aspectului istoric, etc, biologic, juridic, politic, economic, teologic, psihologic, cât și din cea a manifestărilor tipice economice, sufletești, politice, juridice, ideologice, religioase.

Istoric vorbind, conflictele au apărut din cele mai vechi timpuri. Astfel, Dumnezeu intră în conflict cu Adam și Eva în legătură cu păcatul inițial, care a transformat omul într-o ființă imperfectă. **Sfântul Pavel în Capitolul 13, versetele 1 și 2 din „Epistola către**

romani” arată că orice individ trebuie „să fie supus stăpânirilor celor mai înalte; căci nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu. De aceea, cine se împotrivește stăpânirii, se împotrivește rânduelii făcute de Dumnezeu.” Remarcăm caracterul imperativ al legii creștine, de la care orice derogare presupune o aspră pedeapsă. De asemenea, **Sfântul Augustin**⁵ atrage atenția asupra diversității cutumelor de la un neam la altul, dar care nu ar trebui să împiedice să pedepsească uniform încălcarea datinilor omenești și legile unei cetăți ori ale unui popor. Sfânta Scriptură și Evanghelia statuează că orice este împotriva legii naturale trebuie repudiat.⁶

Odată cu centralizarea statului în secolul al XVI-lea, puterea absolută a regilor, considerată de origine divină sau providențială, era limitată de Dumnezeu. În acest sens, **Jean Bodin** arată că „Dacă, deci, prințul suveran nu are puterea de a depăși limitele legii naturii, pe care le-a stabilit Dumnezeu, a cărui imagine este, el nu va putea astfel, să ia bunurile altcuiva fără cauză justă și rezonabilă.” În alte cuvinte, anumite drepturi și libertăți, constituiau limite ale puterii prințului, ceea ce avea drept consecință includerea umanului în relația sa cu Dumnezeu. Ca urmare, în perioada despre care vorbim, în legătură cu anumite drepturi și libertăți, între care este și dreptul de proprietate privată, puteau apărea conflicte între trimisul lui Dumnezeu pe Pământ și oameni. Într-o oarecare măsură o asemenea concepție a fost preluată și de teoria drepturilor naturale și teoria contractului social, în timp ce, în prezent, odată cu secularizarea puterii, conflictele pot apărea din cauze multiple.

În trecutul foarte îndepărtat, cauze ale conflictelor au fost lupta pentru supraviețuire, respectiv dobândirea de terenuri agricole sau de pășuni în vederea realizării transumanței, de teritorii cu sau fără resurse materiale și umane consistente și chiar satisfacerea orgoliilor unor conducători de colectivități umane sau de grupuri sociale. Apoi cauzele conflictelor au

⁴ A se vedea L. Culda – *Organizațiile. Investigații procesuale*, Editura Licorna, 2002, p. 63, 143-222 și A. Marc, *De la metodologie a la dialectique*, Presses d'Europe, Paris-Nice, 1970, pp. 21-113.

⁵ Sfântul Augustin, *Confesiuni*, Editura Nemira, București, 2010.

⁶ A se vedea Irina Moroianu Zlătescu, *Drepturile Omului – Un sistem în evoluție*, IRDO, București, 2008, p. 14.

constat în lupta dintre principalele religii care se manifestau în societate. În prezent, una dintre principalele cauze rezidă din necesitatea dobândirii de noi oportunități de aprovizionare cu resurse energetice.

După cum se observă, conceptul de conflict presupune și noțiunea de putere, care interacționează și influențează elementele conflictului. Ne vom referi la puterea ca metodă coercitivă de manifestare, respectiv la mijloacele de sancțiune prin care aceasta intervine în mediul social. Forța care răspunde forței, ca fapt social, este răzbunarea, o pornire omenească, ca o **pedeapsă** sau ca o **sancțiune** în legătură cu fapte petrecute sau săvârșite anterior. Răzbunarea a existat din cele mai vechi timpuri. De la regula morală din Legea Talionului, „*ochi pentru ochi și dinte pentru dinte*”⁷, aceasta a fost codificată în Codul de legi al regelui Hammurabi⁸ în jurul anului 1750 (2000) î.e.n. ca o pedeapsă împotriva celor care săvârșeau anumite fapte reprobabile și condamnabile. Începând cu secolul al XVIII-lea și odată cu apariția teoriei separației puterilor în stat a baronului de Montesquieu, această regulă a căzut în desuetitudine, întrucât se aplică principiul potrivit căruia nu poate exista faptă penală și sancțiuni corespunzătoare fără lege.

Relația dintre conflict și răzbunare își are izvoarele în normele morale. Educația antică orientală a pus pe alte baze această relație, realizând o ruptură între conflict și răzbunare. Astfel, se apela la o terță persoană, care putea „spune dreptul” și care de regulă era un învățat al comunității. Un exemplu interesant este Staborul rrom.

Un moment important al relației dintre conflict și răzbunare este cel al Răstignirii Domnului Iisus Hristos, răstignire care a avut ca efect o adevărată Revoluție cu efecte imediate în lumea umană din toate punctele de vedere. Istoricul relației în cauză s-a „bulversat”, s-a schimbat brusc, în sensul că răzbunarea a început să capete aspecte de rafinament, transformându-se în pedeapsă și mai târziu în sancțiune. Îmi permit să susțin cu toată

⁷Trebuie să menționăm faptul că această expresie are corespondent dictonul „*Iartă și fi se va ierta*”.

⁸A se vedea *Codul lui Hammurabi*, Editura Proema, București, 2009.

responsabilitatea că sorgintea credinței, prin urmare și a educației, se regăsește în filosofia hermetică a celui de-a doilea Hermes Trismegistos, cel care a trăit cu circa 9.000 de ani înainte de Hristos, în principiile și în legile sale preluate de către noi din Tabula Smaragdină. Astfel, în raport cu relația dintre conflict și răzbunare și în legătură cu metodele și mijloacele de soluționare a conflictelor, este necesar să ne amintim de unul dintre cele șapte principii hermetice, și anume: *ceea ce este sus este și jos*. În alte cuvinte, toate metodele și mijloacele de soluționare ar trebui să se fundamenteze pe acest extraordinar principiu hermetic.

Remarcăm faptul că orice conflict are la bază necesități sociale, economice, politologice ș.a.

Rafinamentul dobândit prin credință și educație a condus la diversificarea metodelor și a mijloacelor de soluționare a conflictelor. În ciclurile conflictului „există fără doar și poate și unele faze care pot fi numite soluții”⁹. Deși Nicolae Steinhardt susținea că „Cea mai nobilă răzbunare este să ierți”¹⁰, vom prezenta metodele și mijloacele juridice de prevenire și de soluționare a conflictelor.

Prevenirea în acest context nu are semnificația de evitare, care este o strategie de abordare a conflictului deja existent. Prevenirea conflictului include măsurile de prevenire a tuturor incompatibilităților și a comportamentelor care ar putea genera conflictul. Conform Modelului Harvard de soluționare a conflictelor, trebuie avută în vedere echilibrarea intereselor, determinarea pozițiilor de drept și determinarea pozițiilor de putere¹¹. Convențiile de la Haga, din 1899 și 1907 și Carta O.N.U., au codificat și au statuat procedurile de soluționare a conflictelor pe cale pașnică, respectiv negocierea, medierea, arbitrajul, „ca principii fundamentale ale

⁹ J. Galtung: *Frieden mit friedlichen Mitteln*, Fernuniversität Hagen 1997, Kurseinheit 3, p. 38

¹⁰ A se vedea N. Steinhardt, *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional*, Editura Polirom, Mănăstirea Rohia, 2008, p. 81 și urm.

¹¹ W. L. Ury, Jeanne M. Brett, Stephen B. Goldberg: *Konfliktmanagement. Wirksame Strategien für den sachgerechten Interessenausgleich*. Frankfurt/New York, 1991, p. 13 și urm.

dreptului internațional”¹². De aici, aceste mijloace pașnice de soluționare a diferendelor au fost preluate în dreptul intern, respectiv în ramurile de drept privat: **medierea** care este o modalitate și o fază obligatorie de parcurs în soluționarea conflictelor, iar în dreptul comercial, **arbitrajul**¹³. Nu în ultimul rând, soluționarea conflictelor interumane cade în sarcina justiției, care se realizează prin forța coercitivă a statului.

În Noul Cod civil, judecătorul are îndatorirea de a îndruma părțile din proces spre folosirea **medierei**, ca mijloc alternativ de soluționare a litigiilor. Astfel se creează o reprezentare concretă a litigiului între părți și mediator și între instanță și mediator¹⁴. Principiul rolului activ al judecătorului este întărit prin faptul că acesta devine garantul soluționării legale și temeinice a procesului civil, într-un termen rezonabil¹⁵.

Arbitrajul, ca procedură alternativă de soluționare a litigiilor, presupune existența unei convenții arbitrale valide, care se prezintă sub forma clauzei compromisorii și a compromisului arbitral. Clauza compromisorie este definită ca fiind acea clauză prin care părțile convin că litigiile ce se vor naște din contractul în care este inserată sau în legătură cu acesta să fie soluționate pe calea arbitrajului, arătându-se numele arbitrilor sau modalitatea de numire a lor. Compromisul este o convenție prin care părțile stabilesc că litigiul ivit să nu fie supus jurisdicției ordinare, ci unui arbitraj, specificând și condițiile în care se va statua arbitrajul astfel desemnat. Evidențiem faptul că principiile fundamentale ale procesului civil se aplică și în procedura arbitrală, respectiv puterea de a spune dreptul, principiul egalității părților, principiul disponibilității, principiul dreptului la

apărare, principiul contradictorialității, principiul oralității și principiul nemijlocirii.

Instituția Ombudsman-ului are la bază **procedura de conciliere**. Astfel, aproape toate sistemele constituționale cunosc o asemenea instituție: Parliamentary Commissioner în Anglia, Mediateur în Franța, Defensor del Pueblo în Spania, Avocatul Poporului în România¹⁶. Controlul exercitat prin Avocatul Poporului (ombudsman) se referă la faptul că, ombudsman-ul, persoana (sau persoanele) numită de către Parlament, are obligația de a supraveghea administrația și în unele state și justiția¹⁷.

Menirea constituțională a Avocatului Poporului este de a apăra drepturile și libertățile persoanelor fizice în raport cu autoritățile și instituțiile publice, în special cu cele executive. El își exercită atribuțiile la cererea persoanelor interesate sau din oficiu, iar autoritățile și instituțiile publice sunt obligate să îi asigure sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale. De asemenea, Avocatul Poporului, în activitatea sa, este independent de orice autoritate publică. Avocatul Poporului reprezintă interfața între cetățeni și stat, apărând drepturile și libertățile persoanelor fizice în raporturile acestora cu autoritățile administrației publice, pe cale amiabilă, prin mediere și dialog. În acest sens, instituția Avocatului Poporului primește, examinează și soluționează, în condițiile legii, petițiile adresate de orice persoană fizică, fără deosebire de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, precum și petițiile formulate de societăți comerciale, asociații sau alte persoane juridice. Instituția Avocatului Poporului reprezintă unul dintre principalele mijloace de control al Parlamentului asupra administrației publice centrale sau locale, regiilor autonome indiferent la care nivel sunt ele organizate și funcționează și serviciilor publice care se află sub autoritatea administrației publice centrale sau locale, indiferent dacă acestea au fost sau nu externalizate.

¹² A se vedea Raluca Miga Beșteliu, *Drept internațional public*, Volumul II, Editura C. H. Beck, București, 2008, p. 1 și urm.

¹³ Noul Cod de procedură civilă consacră arbitrajul în Cartea a IV-a, art. 533- 612.

¹⁴ A se vedea J.G. Brannon, *The judicial System în North Carolina*, Administrative office of the courts, Raleigh, North Carolina, 2000, p. 24 și urm.

¹⁵ A se vedea L. Lăpădat, *Rolul judecătorului din perspectiva Noului cod de procedură civilă*, în R.I. Motica, L. Bercea, V. Pașca (editori), *Noile Coduri ale României, Studii și cercetări juridice*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 347 și urm.

¹⁶ A se vedea pentru o prezentare detaliată a instituției în dreptul comparat M. Vlad, *Ombudsman-ul în dreptul comparat*, Editura Servo-Sat, Arad, 1998.

¹⁷ Gh. Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2007, p. 326.